

א"ש נ"א נ"א
הרמב"ם

[שם] תנו רבנן איזהו עם הארץ, כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר כל שאין מניח תפילין. בן עזאי אומר כל שאין לו ציצית בבגדו. רבי נתן אומר כל שאין לו מזוזה על פתחו. רבי יונתן בן יוסף אומר כל מי שיש לו בנים ואינו מגדלן לת"ת. אחרים אומרים אפילו קרא ושנה

עין איה

הגמון של עבודה ע"מ לקבל פרס. והיא דמות יונה שכנס"י אמנם נמשלת ליונה¹⁵ שמצוה מגינות עליה¹⁶, המצות כולן הנה לתכלית העליונה של הצורה הרחנית של עבודת ד' המיוחדת לישראל, שאין בזה שום הגשמה חלילה, הם, בערכם המצות לא לשם הדעה האמתית הזאת כ"א לתכלית הפרטית של ברכות המכוונות להר גריזים, לא יוכלו להנצל מהגשמה ומצאו להם דמות יונה, שאמנם אינה מחלפת בת זוגה באחר¹⁷, אבל חשבו רק בעבור הפרטיות של מציאות הברכות. אשר "לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא"¹⁸, ו"ד' (אלהים) יתן אמר המבשרות צבא רב"¹⁹, שאמרו ע"ז חז"ל²⁰ שכל יבדור ודיבור נחלק לשבעים לשון, שהוכן בו פתח תקוה לכל האדם אשר ע"פ האדמה. וע"ז אמר "אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ"²¹. תכלית ההוד וההדר היא כדי להודיע תפארת ישראל בעולם ע"י שכלול האמיתיות של כנסת ישראל, וע"י ההכרה של תפארת ישראל ידעו כל העמים להשכיל ולאמר "בית יעקב", שבו תלוי כל תפארת ישראל כעל הקורה שראוי שיכנס בעוביה של קורה²², "לכו ונלכה באור ד'²³", "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד' אל בית אלהי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה, ודבר ד' מירושלים"²⁴.

יב. ת"ר איזהו עם הארץ, כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית, דברי ר"א. ר"י אומר, כל שאינו מניח תפילין. ב"ע אומר, כל שאין לו ציצית בבגדו. רנ"א, כל שאין לו מזוזה על פתחו. ר"י בן יוסף אומר, כל שיש לו בנים ואינו מגדלן לת"ת. אחרים אומרים, אפי' קרא ושנה ולא שימש ת"ת הי"ז ע"ה. לכד ההערות הכלליות שמרוממות את האדם בכללו, שישים מגמתו להצד המעולה שבחיים שהוא צד השכלי שבו, בין מצד הרגש בין מצד האמונה בכלל, אע"פ שרחוק הוא מהרגיש ככה בעצם טבעו, שהנה כללות באכילת חולין בטהרה ועיסור מעשרות כראוי המנויים לעיל כברייתא הקדמת, עוד נצטיינו נקודות כלליות, ולפעמים פרטיות שמהן מסתבבים ענינים כוללים בכל דרכי המוסר הישראלי והאנושי, שאם יהיו לקיץ לאדם יהיו מגן בעדו שלא יפול ברוחו ממעלתו הכולל(ו)ת, וימצא לבבו ישר ונאמן עם תורת השם יתברך וכל דבר חק ומשפט כתורה וכמצוה יהי קרוב ללבבו. והנה עם כל ההסכמות הכלליות שכבר הוסכמה עליהן דעתו של אדם לשום מגמת פניו אל האור העליון דרך ד', צריך לחדש את הציור בפועל באופן קצר הכולל את כל היסוד עם סעיפיו לבל יהיו הדברים עמומים בלבבו. ועל חידוש הציור באה

ברכות נג, ב. ועיין להלן, ח יב"ג, עמ' 96. 16. שבת מט, א. ועיין עין איה, שם, ד ב, ח"ב, עמ' 7. 17. שיהשי"ר יא. 18. ירמיה י, טו. 19. תהילים סח, יב. 20. שבת פח, ב. 21. תהילים סח, יד. 22. ברכות סד, א. ועיין להלן, נו, עמ' 302. 23. ישעיה ב, ה. 24. שם שם, ג. 25. עיין פנקס י"ג, סע' לח 1.

עין איה

מצות ק"ש שחרית וערבית כדביארנו במקומו במאמר¹: תדע שהרי אדם קורא ק"ש שחרית וערבית וערב א' לא קרא דומה לו שלא קרא ק"ש מימיו. כי חידוש הציור הוא תנאי המוכרח לשלימות האדם באשר הוא אדם. כי בעבור איזו תקופה זמנית קצרה ולא חידש את ציוריו להריקם במקור האמת, כבר יצמחו על תלמי הלב ציורים הפכיים משרירות לבו של אדם, המתארים לו דרכים נהפכים לפי ראות העין החיצונית שהוא ההפך מיסודה של האמת הגמורה המבוררת. אמנם זה החידוש הציורי לא יעמוד גם הוא לעולם בתקפו, כל זמן שהוא קשור רק ברגשי לבבו וטבעו של האדם. כי מי יודע את רוח האדם, ולפעמים ממקרים רעים, מוסריים או חומריים, מתקלקלת תכונתו ולא נותר ברגשו רושם ניכר מתכונה טובה, ועלול הוא לחדש על פי תכונתו העצמית דרכים עוקרים כל מטעי האמת אשר שתל על תלמי לבבו בימים מקדם. ע"כ צריך האדם, ביחוד האיש הישראלי שדרכי מוסרו הם נעלים מההשקפה הפשוטה וצריכות לו מעלות הרוח, רוממות, עד שיכיר ערך הדרכתו ע"פ התורה האלהית כמה נשגבה היא, שיהי לו מקלט בטוח וערובה נאמנה שע"פ יחדש ציוריו כמו שהם בטהרת אמתתם. וזאת היא סגולת התפילין, שהן עוזרות את לב הבשר והמוח החומרי להוציא אל הפועל הגיוני מוסרם הזך שראוי להם בעצם טבעם. אמנם כאשר המה בשור, ויוכלו להתקלקל מסערת רוח יצר לב האדם, ע"כ התפילין הן עז לישראל², שבהן כלולים יסודי הדיעות הטהורות ורגשי הלב הטהור והנאמן באופן שמור מכל פגע. ע"כ להוציא הבטחון שלם מחידוש הרגש של ק"ש צריך עמו תפילין, ו"כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו"³. כי מה בצע באמור האדם הציוריים בפיו, אם תתקומם בקרבו רוח עוקרת בפועל לכל הנשגב והוד הקדושה. אמנם התפילין הן מגינות, להורות בפועל כי לא אל רעיון לבבו יפנה, כ"א להעריך רעיונו כפי מה שיוכל להיות מושווה עם האמת הגמורה העומדת לעד בלא שינויים, החקוקה במכתב אלהים. ע"כ לחידוש הרעיון שמק"ש, צריך לבטחון

הרעיון שבתפילין. אמנם עם חזק הרעיון בבטחונו וחזוקו, צריך האיש הישראלי לחזק בלבבו איך שהמוסרים הכלליים כולם מקושרים הם בצאתם לפעלם בתנאים מוכרחים עם כל מעשי המצות ודקדוקיהם, ומכל גימה וגימה של דקדוק מצוה יב(ו)נה בנין המוסר הישראלי לאות ולמופת לדעת את ד' באמת, ולקנות בפועל את כל התכונות הישראליות לעד לעולם, וע"ז באה מצות ציצית בכנפי הבגדים. הבגד עצמו הוא חיצוני לאדם, וכמה רחוק הוא הכנף ויותר רחוקה היא הציצית, שאפשר לה ג"כ להיות נגזרת ע"ג כסתות⁴, ומ"מ היא כוללת את זכרון כל המצות למניין בדיוק פרטי⁵, והיא מקשרת האגד של עמודו של עולם הבנוי מדעת ומעשה ודיוק היושר בפלס נכון. וכל זמן שלא תהי קנוי בלב האדם בישראל זאת הדעת, אף אם יבאו בלבבו מדעים מוסריים כלליים, עוד לא יוכל להיות נבנה בבנין קיים לעזור בבית ישראל, כמשפט ת"ח שהם בוני הבית "א"ת בניך אלא בוניך"⁶. נמצא שאל חידוש הרעיון ותוקפו צריך קישורו אל הפרטים המעשיים כולם. אמנם על כל אלה יסוד האדם הוא מדעו, וכח המדע הפנימי שבאדם ראוי ביחוד שיתאשר אל דרך האמת, וכל אדם יש לו כפי ערכו תוכן מדע פנימי שהוא מגמת כל ציוריו כולם. וכבר ביארנו⁷ שאל זאת המטרה תבא המזווה, שהיא דרך ביאתו של אדם לביתו. מנוחת האדם בביתו היא הכנה לקליטת עומק מדעו, כשם שפיזור נפשו ברחוב ובעסקי בנ"א מביאים לפעמים ג"כ הרחבת ההכרה, אמנם עומק ההכרה והתישבות הציור ע"פ הכח המדמה שאינו ראוי להיות משתלם כ"א אחרי טהרת עומק השכל. ע"כ נביא לבב חכמה⁸, וצד החכמה הוא עויף מצד הנבואה⁹, שגמר הנבואה צריך לכח המדמה שהוא כח קרוב לחומריות, אלא שאינו בא להשלמתו כ"א עד היות כח השכל בתכלית עומקו וטהרתו. ע"כ לחזק בלבבו של אדם באופן חזק את יסודי המוסר והעבודה צריך שכל ההשתדלות הקדומה מחידוש הרעיון בטחונו וקישורו בפעלים, יהיו צבורים בעומק מדעו האנושי, שתהי בו הדעה התורית [ב]עומק הכרתו, ומזה

יפ. 1. ברכות סג, ב. להלן, ט שלט, עמ' 293-294. 2. ברכות ו, א. ועיין חבש פאר, דרוש ב, טו ב. 3. ברכות יד, ב. ועיין עין איה, שם, ב ה, ח"א, עמ' 72. 4. גיטין נו, א. 5. עיין ושיי, במדבר טו, לט. 6. ברכות סד, א. ועיין להלן, ט שסא, עמ' 305. 7. לעיל, אות יד. 8. תהילים צ, יב. ועיין עולת ראיה, ח"ב, עמ' עב. 9. ב"ב יב, א.

עין איה

תכלית ציורו המדמה שהוא היכל השכל המעשי. ע"כ צריך לזה מזוזה בפתחו, להשלים אל החידוש, הבטחון והקישור ג"כ ההכרה הפנימית לכל צודיה. אמנם כל אלה המה הכנות שכליות, אבל יסוד הכל תלוי בלב ובצפון האדם. ורצונו של אדם מתגלה בתקונו, ותקות האדם היותר אדירה היא הצלחת בניו. ע"כ רק בזאת יתקיים כל הבנין המוסרי ויהי האות נאמן שנקלט בקרבו רוח הדעת ויראת ד' באורח קיים, כשממלא בפועל תקונו העמוקה ביותר ע"פ ההדרכה החורית, שאם המקרים שלטו בו ולא בא בעצמו לדעת תורת ד' מ"מ יגדל בניו לת"ת.

אמנם, היסוד הכללי הוא שצריך שיהי' המדע קבוע בקרבו והרצון חזק בלבבו לשאוף אל אור ד' וטובו האצור בתורת ד' התמימה¹⁰, ושלימותו היא כשהיו הכללים ערוכים ברוחו באורח נכון, והפרטים מובנים בהתאמתם וקישורם אל הכלל, בדרך הכרה ורגש או בדרך אמונה כללית. ע"כ ס"ל לר"מ, שאי אפשר להדעה השלימה של הכרת הכללים וקשר כל פרטי התורה והמצוה בהלכות ודקדוקיהן להתאמת בלבבו של אדם, עד שיהי' קרוב הדבר ללבבו לאהבם ולקיימם, כ"א כשיכיר בעצמו את הידיעה. איך הפרטים יוצאים מתוך הכללים, והיא שימוש ת"ח בדעה וסברא לעמוד על עומקה של תורה, רק אז יצא מכלל ע"ה. אבל להמסר הדעת הנשגבה הרחבה והעמוקה של עבודת ד' בכל חכונתה, להיותה קבועה בלבבו של אדם, מבלי שיעמוד בעצמו על אורח דרכי הוצאתם של הפרטים והתאמתם, אי אפשר, ע"כ מוכרח ג"כ שעם שקרא ושנה יהי' ג"כ משמש ת"ח.

ובזה נתבארו כל גרי ע"ה לכל חד כדס"ל בהיותם כולם נקודות מרכזיות פועלות בפעולתן ומראות בתור עדה בקיומן על תוכן הנפש של הנאמן ביראת ה' התמימה הראויה לאדם מישראל כבואו להשלמתו, הנועדה לו שיהיו כל בניו למודי ד'¹¹. נגד חידוש הרעיון הכללי של התרוממות החיים בכלל, שהם נכללים באכילת חולין בטהרה ומעשרות השנויים לעיל, אמר ק"ש שחרית וערבית. ונגד בטחונו אמר כל שאינו מניח תפילין. נגד קשר הפעלים כל שאין לו

ציצית בבגדו, ונגד עומק ההכרה כל שאין לו מזוזה בפתחו, נגד יסוד התקוה בחיים כל שיש לו בנים ואינו מגדלם לתלמוד תורה, ונגד ברור הידיעה אמר ר"מ אפי' קרא ושנה ולא שמש ת"ח ה"ז ע"ה, כי רק כשעיניו יחזו מוצא ההלכות מרחובות מבוועי כללותיהן או יבחיץ מתוך הפרטים עוצם כח הכללי, ומתוך בירור הכללים ויתושם התזק אל הפרטים, כחם והודם של הפרטים איך כולם נתנו מרועה אחד¹². ועל כאלה נאמר: "אשרי אדם עז לו כן מסילות בלבבם. עוברי בעמק הבכא מעיין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה. ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון"¹³, ד' צבאות אשרי אדם בוטח בך¹⁴.

וכלל מציאות היחש האמיתי של הפרטים אל הכלל הוא היחש שבין תורה שבע"פ לתורה שבכתב. ע"כ אפי' קרא תושב"כ, ושנה בתורה שבע"פ, ולא שימש ת"ח להשכיל אל היחש שלהם זה אל זה, ה"ז ע"ה. כי הידיעה תשלם רק בדעת קשר חלקי, העז יתן כח אל המסילות הפרטיות שבלבבם. וגם שהדרך רחוקה והפרטים מיגעים, "כמחשכים הושיבני"¹⁵ — זה תלמודה של בבל¹⁶, "עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו"¹⁷, שמהפרטים הרחוקים דוקא תצא האורה להשכיל כח הכלל הנהדר, "גם ברכות יעטה מורה"¹⁸, המלמד הפרטים בדיוק, שנראה כאילו אינם בכלל הברכה הכללית שמתברכת מפלג אלהים המדעי העליון הכללי, "ילכו מחיל אל חיל"¹⁹, בקיבוץ הפרטים למערכות שלימות וממערכה לגבהה ממנה. "יראה אל אלהים בציון"²⁰, שמה מקום כנסת ישראל, התכלית הכללית אל תורת ישראל בכללה, והיא שעמדה להם לישראל להוליכם בעמקי הגליות וים הסוער של המון עמים רבים, נלא עזבונו חסדן. ד' צבאות²¹, שכל צבאי צבאות שלו²², "אשרי אדם"²³, משלים את הצורה האנושית לכל פרטי וכללי, עד באו אל תכלית זה ספר תולדות אדם²⁴. ומזה ימשך שיהי' "בוטח בך"²⁵. "מציון מכלל יופי אלהים הופיע"²⁶, שם הוא כלל יופיו והודו שאמתת הודו הוא בהשלמת כל הפרטים וערכם הנעים והמדוייק. וזהו מקום בית מקדשינו²⁷ שהוא ניון של עולם²⁸, בית תפילה לכל העמים²⁹, ומקום ששם חותכים את התלכות³⁰, ששם סנהדרי גדולה יושבת והוראה יוצאה לכל ישראל מהם³¹.